

EMEL AKAL
Mustafa Kemal, İttihat Terakki ve Bolşevizm

EMEL AKAL ilk-orta-lise öğrenimini Ankara'da tamamladıktan sonra İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nü bitirdi. 1970'li yıllarda aktif sol politikada yer aldı. İlerici Kadınlar Derneği'nin birçok ilde örgütlenme faaliyetinde bulundu. 1996'da ODTÜ'de sosyoloji yüksek lisansı, 2001'de Ankara Üniversitesi'nde siyasetbilimi doktorası yaptı. Boğaziçi, Muğla, Bilkent üniversitelerinde Türkiye tarihi üzerine dersler verdi, vermeye devam ediyor. Birçok makalesinin yanı sıra *Kızıl Feministler: Bir Sözlü Tarih Çalışması* adında (İletişim, 2011) bir kitabı yayımlanmıştır.

Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı, 2002-2006-2008 (3 baskı)

İletişim Yayınları 1699 • Araştırma-İnceleme Dizisi 283

ISBN-13: 978-975-05-0992-6

© 2012 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2012, İstanbul

EDITÖR Taml Bora

DIZI KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

KAPAK KOLAJİ İttihat Terakki, Karakol Cemiyeti ve TKP mühürleri

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Tayfun Mater

DIZIN Melis Oflas

BASKI ve *CILT* Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

EMEL AKAL

Milli Mücadelenin Başlangıcında

Mustafa Kemal, İttihat Terakki ve Bolşevizm

GÖZDEN GEÇİRİLMİŞ BASKI

İçindekiler

<i>İkinci Baskıya Önsöz</i>	11
<i>Birinci Baskıya Önsöz</i>	17
Giriş	21

BİRİNCİ BÖLÜM

İttihat ve Terakki Cemiyeti/Fırkası (İTC/F)	37
İttihat ve Terakki'nin örgütsel özellikleri.....	37
İttihat ve Terakki:	
Osmanlı İmparatorluğu'nun en güçlü örgütü.....	37
İttihat ve Terakki'nin kadroları.....	41
İttihat ve Terakki ve komitacılık.....	42
İttihat ve Terakki'de sol kanat.....	44
İttihat ve Terakki'de ütöplastler.....	49
Halka doğru.....	51
İttihat ve Terakki'de fraksiyonlar ve Talat Paşa'nın liderliğinin Milli Mücadele politikalarına yansımaları.....	53
Mustafa Kemal ve İttihat ve Terakki.....	60
Mustafa Kemal İttihat ve Terakki'ye üye olmuştur.....	61

Mustafa Kemal ve Fethi Bey, Talat fraksiyonuna mensup.....	64
Mustafa Kemal, İttihat Terakki rüesasına çok yakın.....	66
Mustafa Kemal, İttihat ve Terakki'yi savunuyor.....	69
Mustafa Kemal ve Teşkilat-ı Mahsusa	72

İKİNCİ BÖLÜM

İttihat ve Terakki Erkanı ve Bolşevizm.....	81
İttihat ve Terakki rüesasını Almanya'da	81
Radek'le görüşme	85
Talat Paşa umudunu doğuya bağlamış	90
Anadolu'da terminoloji değişikliği.....	91
Bolşevizmin Anadolu'daki yansımaları: Olgular	93
Spartakistler, Anadolu'da sosyalizm propagandası ve Nâzım Hikmet	103
Anadolu basını ve bolşevizm.....	106
Açıksöz gazetesi (Kastamonu).....	107
Albayrak gazetesi (Erzurum).....	108
İstikbal gazetesi (Trabzon).....	112
Öğüt gazetesi (Afyon, Konya).....	113
Yeni Adana gazetesi.....	115
Genel politikadan sapanlar: Muhittin Birgen, Dr. Fuat Sabit.....	116
Dr. Fuat Sabit	117
Talat-Enver ayrılığının mektuplara yansıması	119
Bazı değerlendirmeler	122

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Mütareke Döneminde İstanbul: Siyasetin Merkezi (30 Ekim 1918 - 16 Mayıs 1919)	127
Teceddüt Fırkası.....	129
Teceddüt Fırkası kurucuları.....	133
İsmail Canbolat.....	134

<i>Dr. Tevfik Rüştü (Aras)</i>	135
<i>Yunus Nadi (Abaloğlu)</i>	137
<i>Hüseyin Rauf Bey (Orbay)</i>	138
<i>Ali Fethi Bey (Okyar)</i>	141
Osmanlı Hürriyetperver Avam Fırkası (OHAF)	143
Ali Fethi Bey gerçeklerin ne kadarını anlatıyor?	144
<i>Minber gazetesi</i>	148
İttihat ve Terakki'nin lider adayı kim?	151
Siyasi bir aktör olarak Mustafa Kemal	153
Milli Mücadele'nin bazı komutanları ve İttihat Terakki	158
<i>Kâzım Karabekir</i>	159
<i>İsmet Bey (İnönü)</i>	160
<i>Refet Bey (Bele)</i>	163

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Milli Mücadele'nin İstanbul Teşkilatı:

Karakol Cemiyeti	167
Karakol'un gerçek lideri kim?	170
Karakol'cular toparlanıyor	173
Kara Kemal	178
Kara Vasıf (Karakol)	180
Cavid Bey Anadolu'ya neden gidemedi?	182
Mustafa Kemal ve Karakol işbirliği	184
Karakol ve Bolşeviklerle ilişki	191
Karakol: Bir gizemli teşkilat	197
Kod adı Nuh	198
Halil Paşa'nın kaçırılması	202
İttihat Terakki ile Mustafa Kemal ittifakı	205
Mustafa Kemal ile Talat Paşa mektuplaşması	207
Mustafa Kemal ile Enver Paşa mektuplaşması	214

BEŞİNCİ BÖLÜM

Anadolu Örgütleniyor: Garp ve Şark Kongreleri	217
Ege teşkilatları: Redd-i İlhak Cemiyetleri.....	218
<i>Rauf Bey</i>	219
<i>Uşaklı İbrahim Tahtakılıç</i>	221
<i>Bekir Sami Bey (Günsav)</i>	223
<i>Yüzbaşı Selahattin</i>	226
<i>Kazım Bey (Özalp)</i>	227
<i>Mahmut Celalettin Bey (Bayar), Galip Hoca</i>	228
Hacim Muhittin'in günlüğünde Garp Cephesi.....	232
Doğu Cephesi'nde Teşkilat-ı Mahsusa faaliyetleri.....	242
Erzurum Kongresi'nde Teşkilat-ı Mahsusa ve Karakol üyeleri.....	246
7-8 Temmuz: Erzurum'da gizli toplantı.....	250
Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti.....	255
Küçük Talat ve Nail'in Mustafa Kemal'e raporu.....	257

ALTINCI BÖLÜM

"Umum Anadolu Kongresi"nden Büyük Millet Meclisi'ne	259
Sivas Kongresi (4-11 Eylül 1919).....	259
İttihatçılar ve Amerikan Mandası.....	264
Sivas Kongresi'nde İttihat ve Terakki'ye karşı yemin etme sorunu.....	266
Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti (ARMHC) Heyet-i Temsiliyesi'nin oluşması.....	268
Sivas Kongresi sonrası.....	270
Genişletilmiş Heyet-i Temsiliye toplantısı.....	272
1920 İstanbul Meclis-i Mebusan'ında Felâh-ı Vatan Grubu.....	278
16 Mart 1920: Meclis-i Mebusan baskını.....	284
Karakol'a savaş ilanı.....	286
İstanbul'un işgali ve Karakolcular.....	290
Baha Sait ve Bakü ahvali.....	292

Bakü Türk Komitesi veya Türk Komünist Fırkası / Grubpası.....	300
Erzurum'da halk hükümeti meselesi	307
16 Mart 1920: Mustafa Kemal inisiyatifi ele alıyor	310
Liderlik yolu.....	312
İttihatçıların yurt dışındaki liderlerle bağı.....	317
Enver Paşa'nın yaveri Yenibahçeli Şükrü'nün faaliyetleri.....	321

YEDİNCİ BÖLÜM

Cemiyetler, Ordular, Fırkalar:

İslami Bolşevizm Örgütleniyor.....	325
Yeşil Ordu Cemiyeti.....	328
Yeşil bayraklı "Yeşil Ordu Müfrezesi".....	332
Ebulhindili Köseoğlu Cafer kimdir?.....	336
Çerkez kardeşler: Tefik, Reşit ve Ethem Beyler	340
Rahmi Bey'in oğlunun kaçırılması.....	343
Çerkez Ethem Bolşevizminin kaynakları.....	345
Mustafa Suphi ve hafi TKF'nin Ethem hakkındaki görüşleri.....	349
Çerkez kardeşler neden tasfiye edildi?.....	351
Enver Paşa ve Çerkez kardeşler.....	355
Bolşevik Taburu ve Komutanı Bolşevik İsmail Hakkı.....	361
Milis/çete ve düzenli ordu tartışmaları.....	366
"resmi/danışıklı" Türkiye Komünist Fırkası.....	370
Sonuç.....	377

EK I:

Milli Kahramanımızla Mülakat.....	383
-----------------------------------	-----

EK II:

Moskova Sefir-i Kebiri

Ali Fuat Paşa Hazretleriyle Mülakat.....	387
--	-----

EK III:

**Şark İlleri Kurultayı Murahhaslarımızla
Mülakat - I.....391**

EK IV:

**Şark İlleri Kurultayı Murahhaslarımızla
Mülakat - II.....401**

EK V:

**Bakü'de Baha Sait Bey Tarafından İmzalanan
Anlaşma Üzerine M. Kemal'in
Karabekir, Rauf ve Vasıf Beylere
Gönderdiği Telgraflar.....413**

KAYNAKÇA.....417

DİZİN.....431

İkinci Baskıya Önsöz

Kitabın ikinci baskısı okuyucunun eline, “genişletilmiş ve gözden geçirilmiş” olarak geçecek. Çünkü tezin kabul edildiği tarihten dört, birinci baskısının üzerinden geçen üç yıl süresince konuyla ilgili olarak okumayı hiç kesmedim. İleri sürdüğüm hususlar hakkında, kendimi yanlışlamaya hazır olarak okumaya devam ettim. Bu okumalar beni 1917-1921 yılları arasında Sovyet topraklarındaki faaliyetlere yönlendirdi. Çünkü Milli Mücadele sürecinde Berlin’den İttihatçı şefler, İstanbul’dan Baha Sait ve Erzurum’dan Mustafa Kemal’in isteği ile Dr. Fuat Sabit, Halil Paşa gibi siyasi aktörler Sovyetlere gitmişlerdi. Araştırmalarım özellikle 1917-1921 tarihleri arasında Bolşevik Rusya’da Bakü, Taşkent, Kazan, Kırım ve Moskova’da o zaman kullarılan tabirle “Müslüman komünistlerin” faaliyetlerine ağırlık vererek devam etti. Bu süreçte bu kitapta hemen hemen hiç değinmediğim Mustafa Suphi ve TKP ile ilgili çeşitli makaleler yazdım (Akal, 2005, 2005a, 2001). Sonuçta yeni baskıdaki “gözden geçirme” kitabın ilk yazılışında yararlanılan kaynakların belki de iki misli taranarak yapıldı. Bütün bunlara rağmen bu yeni baskıda da ana hat tamamen aynı kaldı. Çünkü yaptığım bütün okumalarda sadece iddialarımı pekiştirecek olgularla karşılaştım ve bu da beni çok sevindirdi.

Bazı tarihçilere göre bu kitap arşive girilerek yeni belgelere ulaşılmadığı için eksikli bir kitaptır. Evet bu kitap temel olarak, şimdiye kadar yayımlanmış kaynakların bir yeniden okumasıdır. Yani bu kitap yazılırken arşivlere girilmedi ve yeni belgelere ulaşılmadı. Bu kitap piyasada bulunan, ama kimin okuyup yorumladığı belli olmayan temel kaynaklar incelenerek kaleme alındı. Örneğin, Mustafa Kemal'in yayımlanmış bütün eserleri ve *Nutuk*, bir yanıyla Mustafa Kemal Atatürk'ün döneme bakışı açısını anlamak açısından olduğu kadar, sunduğu yüzlerce belgenin tekrar okunması ve yorumlanması açısından da çok önemlidir. Yine aynı şekilde Karabekir'in yazdığı kitapların sunduğu paha biçilmez değerdeki belgeler incelenmiştir. Kazım Karabekir ve Ali Fuat Cebesoy'un *Nutuk*'a yanıt olarak kaleme aldıkları hatıralarında, ellerindeki bütün belgeleri kendilerini haklı çıkartmak için yayımlamış olmaları bize pek çok belgeye ulaşma olanağı vermiştir. Ali Fuat Paşa'nın farklı dönemlerde kaleme aldığı hatıralarda da döneme ilişkin pek çok ipucunu sürmek mümkündür.

Erzurum ve Sivas Kongrelerinin tutanakları, Heyet-i Temsiliye tutanakları, BMM tutanakları, Ege'deki Kongrelerin kayıt defterleri, *Harp Vesikaları Dergisi* ve *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, Tarihi Mektuplar ve benzeri yayımlanmış belgeler tetkik edilmiştir. Belge sunan "hatıratlar" gözden geçirilmiştir. Dolayısıyla bu kitap başka yazarların yazdıklarının derlemesi değil, bu belgelerin tekrar incelenerek yorumlanması sonucunda ortaya çıktı. Ama daha da önemlisi şudur: Bu kitapta ileri sürülen tezler Kastamonu'da yayımlanan *Açıksöz*, Erzurum'da yayımlanan *Albayrak*, Trabzon'da yayımlanan *İstikbal* gazetesinin 1920-21 yıllarına ait nüshalarının okunması sonucunda oluşmuştur. Dönem gazetelerini okuduğum zaman önüme serilen panoramanın, beni İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kuruluşundan önceki döneme döndürdüğünü ve çalışmalarımın kulvarını değiştirdiğini ilk baskıda anlatmıştım. Örneğin, kitabın *Ekler* bölümünde ilk kez gün ışığına çıkan, Bakü Kongresine katılan İttihatçı delegelerle yapılan röportajlar son derece önemlidir.

Tezin yazım sürecinde Milli Mücadele döneminde İttihatçıların bu kadar önde, hatta bizzat örgütlenmeyi yapan ve savaşan kadrolar olduğunu görmek doğrusu beni şaşırtmıştı. Bu gerçeği dönemin uzmanları gayet iyi bilmekteydiler. Ama ideolojik nedenlerle bu gerçeği reddeden pek çok dönem uzmanı olduğunu görmek beni, tüm kitap boyunca döne döne milli mücadelede yer alan siyasi aktörlerin İttihatçı şeflerle, Teşkilat-ı Mahsusa'yla, Karakol Cemiyeti'yle bağlantılarını, ilişkilerini sergilemeye itti. Bu gerçeği, örneğin M. Kemal Atatürk'ün *Nutuk*'uyla veya Kazım Karabekir'in sunduğu belgelerle adeta "kanıtlamaya" özen gösterdim. Her bölümde verilen onlarca alıntının nedeni, bu durumun benim "uydurmam" olmadığını kanıtlamak idi. "İşte doğuda da var, batıda da var. İşte Karakol, işte Teşkilat-ı Mahsusa, işte Talat Paşa ile mektuplaşma, işte Enver Paşa ile bağlantı" diye yorulmaksızın alıntı verdim. Bunun gerekli olduğunu doktora tez juri üyelerimden bir Profesörün bile: "Atatürk'ün İttihatçı olduğunu nereden çıkardın?" sorusunu sorduğunu bildiğim için, ikinci baskıda da aynen bıraktım.

Bu kitap aslında milli mücadelenin anlatıldığı bir kitap değildir. Bu kitap dönemi bildiği varsayılan okuyucuya ona şimdiye kadar söylenmemiş, gösterilmemiş yanların anlatılmasıdır. Dolayısıyla kitapta pek çok tarihçinin, örneğin Goloğlu, Tunçay, Akşin vb.nin titizlikle inceledikleri ve yorumladıkları pek çok olguyu anlatmadım ama meraklısına adres gösterdim. Yeni sorular sordum, araştırılması gereken alanlara işaret ettim.

Türkiye'de üniversite bünyesinde yapılan yüksek lisans ve doktora çalışmaları incelendiğinde bunların çoğunun bölgesel çalışmalar olduğu görülecektir. Sadece bir il bazında yapılan incelemeler, o ilin diğer illerle ve diğer yörelerle bağlantısını elbette kurmamaktadır. Örneğin, doğuda toplanan kongrelerle batıda toplanan kongreler arasındaki bağlantılar kurulmamıştır. Bazı tarihçiler İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kuruluşundan bu yana birlikte olmuş, daha sonra gözden düşmüş, bazıları asılmış siyasi aktörler arasındaki bağlantıyı görmemektedirler. O zaman da hem milli mücadele, hem de Cumhuriyet dönemi havada kalmakta, İttihatçı izi sürdürülememektedir.

Türkiye’de tarihçiler birbirlerinin yapıtlarına eleştiriler yöneltmiyorlar. Ciddi ve heyecanlı bir bilimsel tartışma atmosferi olmadığı gibi, ekoller birbirini önemsemiyor, hatta hissettiğim kadarıyla Kemalist, İslamcı, Marksist, Türkçü vb. tarihçiler birbirlerinin çalışmalarını okumuyorlar. Halbuki bu çalışmalar-daki ideolojik öğeler elendikten sonra pek çok önemli bulgu-ya ulaşılmaktadır.

Bu baskıda da, ilk baskıda olduğu gibi şu iddialar ileri sürül-mektedir:

1. Milli mücadele, genelde İttihatçıların Anadolu’ya çekile-rek verdikleri bir savaştır.

2. Bu mücadele Bülent Tanör’ün ileri sürdüğü gibi Milli Mü-cadele kendiliğinden, demokratik bir şekilde, aşağıdan yukarı olarak yan yana gelmiş bazı kişilerin topladığı kongreler süreci-nin sonucunda değil, tamamen, eskiden devleti yönetmiş olan İttihatçılar tarafından örgütlenmiş, yukarıdan aşağı bir şekil-de kurulmuş olan Cemiyetler aracılığı ile yapılmış olan bir mü-cadeledir. Hem Şark vilayetlerindeki Müdafaa-i Hukuk Cemi-yetleri, hem de Garp vilayetlerindeki Redd-i İlhak Cemiyetleri, Teşkilat-ı Mahsusa ve Karakol Cemiyeti üyeleri, eski komitacı-lar tarafından kurulmuştur. Ve elbette İttihatçı olmayan eşraf ve mütegalibeden de bu Cemiyetlere katılanlar olmuştur. Bu saptamaların bazılarını açık ve net bir şekilde ortaya koyanlar olduğu gibi, bütün olguları yan yana getirmelerine karşın bu yorumları yapmaktan ısrarla kaçınanlar da vardır. Bunun ne-deninin şu olduğu kanısındayım: Bir kısmı milli mücadeleyi 19 Mayıs 1919’da Mustafa Kemal’in Samsun’a çıkışı ile başlatma-yı ve ana kurgusu *Nutuk*’ta oluşturulan resmi tarih tezi doğrul-tusundan ayrılmayı reddetmektedirler. Bazıları ise hiç bilme-mektedir. Merhum Bülent Tanör gibi değerli araştırmacılar ise, 1919 öncesindeki olguları hiç araştırmadan, tamamen farklı bir kurgu ile “kongrelerin” sivil, demokratik örgütlenmeler oldu-ğuna ilişkin yanlış sonuçlara varmışlardır.

3. Benim üstünde durduğum nokta ise Mustafa Kemal’in bu örgütlenmelerin üstünde, hatta dışında bir siyasi aktör olarak nasıl ve hangi koşullarda bu mücadelenin liderliğine yükseldi-

ğidir. Zürcher'in iddiasına tamamen karşıyım. Bu iddia, Mustafa Kemal'in İttihatçılar tarafından "atanmış" biri olduğu iddiasıdır. Kendisine bu kitabı bizzat takdim etmemin üzerinden iki seneden fazla bir zaman geçmesine karşın hiç bir yorum gelmediğini belirtmeliyim.

Sayın Erol Şadi'nin kaynak gösterme hususunda yaptığı eleştirisini dikkate alarak bu baskıda mümkün olduğunca kitapların ilk baskılarına ulaşmaya çalıştım. Sayın Mete Tunçay'ın uyarıları doğrultusunda usluptaki kesinliği yumuşattım.

Bu kitap değerlendirilirken esas alınması gereken baskı ikinci baskı olmalıdır. Bu baskıda yapılanlar şunlardır:

1. Kitabın tamamı elden geçirilerek gözden kaçan cümle düşüklükleri, ifade bozuklukları düzeltildi.

2. Az da olsa bazı bölümler çıkartılıp bazı bölümlere de ekler yapıldı. Pek çok dip not, metin içine alındı.

3. Her çevirinin bir yeniden yazım, bir yorum olduğuna inananlardan olduğum için alıntılarda Türkçeleştirmeye gidilmedi. Ancak dilde sadeleştirme doğrultusunda gelen talepleri karşılamak için bu baskıda daha çok kelimenin yanına köşeli parantez içinde güncel kullanımlar yazıldı.

İlk baskıda belirttiğim şu hususun altını tekrar çizmekte yarar görüyorum: "Bu çalışma kendime yaptığım bir müsveddedir. Yani, bu çalışma Milli Mücadele öncesi ve sonrasında sorumluluklar üstlenmiş siyasi aktörlerin, kim olduklarını, nereden gelip nereye gittiklerini anlama çabasıdır. Cumhuriyeti kuran kadroların komitacılıkları, gizli örgüt tecrübeleri, birbirleriyle ilişki ve çelişkilerinin izi sürülmektedir. Kuramsal ve sıııfsal tahlillerden azami ölçülerde kaçınılmış, olguların aktarılmasına çalışılmıştır. Bu müsvedde karalanmadan yeni ve ciddi iddialarda bulunulamayacağı kanısındayım."

EMEL AKAL
Ağustos 2005

Birinci Baskıya Önsöz

Bu kitap Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı'na aynı adla doktora tezi olarak sunulan ve 2001 yılı Haziran ayında kabul edilen metni temel almaktadır.

Türk İnkılap tarihi yazıcılığı, baskın bir hat olarak Mustafa Kemal Atatürk'ün *Nutuk*'unda sunduğu şemaya sadık kalmıştır. Cumhuriyet dönemi tarihçilerinin büyük çoğunluğu Milli Mücadele'yi Mustafa Kemal eksenli olarak incelemişlerdir. Bunun nedeni ise Mustafa Kemal'in ünlü nutkuna "1919 senesi Mayıs'ının 19. günü Samsun'a çıktım" giriş cümlesi ile başlamasıdır. Böylece Milli Mücadele'nin başlangıç tarihi 19 Mayıs 1919 olarak kabul edilmiştir. Halbuki savaşın yitirileceğinin anlaşıldığı 1918 yılından itibaren, içine düşülmesi kaçınılmaz gözükürken durum, yani bir yenilgi sonucunda İmparatorluğun topraklarının parçalanması nasıl engellenebilir sorusuna cevap aranmaktaydı. Bu soruya elbette farklı çıkar çevrelerinden farklı yanıtlar gelmiştir. Her farklı yanıt değişik bir toplumsal çıkar grubuna tekabül etmektedir. Saray, Damat Ferit, Hürriyet ve İtilaf, savaşı yenik bitirmiş İttihat ve Terakki, komünistler, vb. çeşitli çevrelerin çözümleri farklı olmuştur. İşte bu çalışmanın konusu, Milli Mücadele'yi kazanarak Türkiye

Cumhuriyeti'ni kuran kadroların 1918 sonu ve 1921 başı arasında neler yaptıklarıdır.

Paul Dumont, Mustafa Kemal'in *Nutuk/Söylev*'i üzerine yazdığı bir makalede, Mustafa Kemal'in sessiz kaldığı kimi noktaları işaret ederek *Nutuk/Söylev*'deki "boşlukları" şöyle tanımlamaktadır:

Söylev'de, örneğin Mustafa Kemal'in yurtdışına sürgüne gitmiş İttihat ve Terakki liderleriyle yaptığı mektuplaşmalarla ilgili hiçbir şey yoktur; bunun gibi, Ankara Hükümetiyle Sovyetler Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler hakkında da neredeyse bir şey görülmez, Fransa ile ilişkiler üstüne de pek büyük bir bilgiye rastlanmaz (Dumont, 1997, 23-26).

Dumont, Milli Mücadele döneminin kimi karanlık noktaları konusunda, ancak "*Söylev*'in çizdiği yoldan ayrılarak bunlara aydınlık getirilebileceğini" söylemektedir. Ben işte bunu yapmaya çalıştım.

Bu çalışma aynı zamanda Prof. Dr. Bülent Tanör'ün *Türkiye'de Kongre İktidarları* adlı çalışmasının tam tersine çubuğun bükülmesidir. Bu nedenle bazı yerlerde amacımı aşan yorumlara sebep olacaktır, bunu doğal karşılıyorum. Sayın Tanör, *Kongreleri* ne kadar aşağıdan yukarı kurulan yapılar olarak görürorsa, ben tam tersine yukardan aşağı kurulan, yani merkezi yapılar olduğunu iddia ediyorum.

Bu çalışmada bilerek ve isteyerek ihmal edilmiş pek çok husus bulunmaktadır. Örneğin İttihatçıların Bolşevizm'le flörtü açığa çıkarılmaya çalışılırken, Mustafa Kemal'in Bolşevizm'e ilişkin tutumuna çok az değinilmiştir. Yine İttihatçıların Bolşevikleşme maceraları takip edilmeye çalışılırken ne İstanbul merkezli Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası, ne Bakü'de kurulan Türkiye Komünist Fırkası ve ne de Anadolu merkezli Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası takip edilmiştir. Öyle ki Yeşil Ordu bölümünde varlığı ve faaliyetleri es geçilen THİF'na karşı tutumum son okumada beni bile rahatsız etti. Ancak, bu çalışmada amaç, özellikle dikkatlerin üzerine toplandığı husus İttihatçılardır. Çubuk İttihatçılara doğru büküldüğünde sanki di-

ğer bütün akımlar yok sayılıyormuş gibi gözükmetedir ki bu da göze aldığım bir risk olmuştur. Ayrıca hem İttihatçı rüesanın, hem de Ankara Hükümeti'nin İstanbul Hükümetleriyle ilişkilerine yer verilmemiştir.

İhmal edilen bir başka husus Anadolu'da yaşanan iç savaş ortamıdır.

Yine bilerek ihmal edilmiş olan çok önemli bir diğer husus uluslararası ilişkilerdir. Bolşeviklerden bu kadar söz edilirken, Ankara-Moskova, Moskova-Ankara ilişkilerine değinilmemiştir bile. Bununla yetinilmemiş Ankara Hükümeti'nin de, Berlin'deki Talat Paşa'nın da, Moskova'daki Enver Paşa'nın da İngiliz, Fransız, İtalyan vb. devletlerle ilişkilerine değinilmemiştir.

Bu çalışma bir ölçüde kendime yaptığım bir müsvededir. Milli Mücadele öncesi ve sonrasında sorumluluklar üstlenmiş siyasi aktörlerin, kim olduklarını, nereden gelip nereye gittiklerini anlama çabasıdır bu çalışma. Cumhuriyeti kuran kadroların komitacılıkları, gizli örgüt tecrübeleri, birbirleriyle ilişki ve çelişkilerinin izi sürülmektedir. Kuramsal ve sınıfsal tahlillerden azami ölçülerde kaçınılmış, olguların aktarılmasına çalışılmıştır. Bu müsvedde karalanmadan yeni ve ciddi iddialarda bulunulamayacağı kanısındayım.

Bu çalışma sırasında benden desteklerini esirgemeyenlere teşekkürlerimi sunarım. Otuz bir yıllık dostum Doç. Dr. Belkıs Kümbetoğlu'nun içten desteğini; Yücel Demirel ve Göksun Yazıcı'nın Osmanlıca'dan yaptığım çevrim yazıların kontrolünde verdiği emeği; Trabzon'a *İstikbal* gazetesinin nüshalarını almak üzere gittiğimde Veysel Usta'nın dönemle ilgili kaynakları sağlamada gösterdiği çabayı, arkadaşım Selmine Göker'in beni dinlemede gösterdiği sabrı unutmam mümkün değil. Neş'e-Aykut Göker, Sefer Berzeg, Sevinç Öztaş bana kütüphanelerini açtılar. TBMM Kütüphane Müdürü Ali Rıza Cihan ve tüm çalışanlar, başta Ömer İmamoglu olmak üzere tüm mikrofilm bölümü görevlileri, Çeşme Kütüphanesi çalışanları bana bu kütüphanelerin tüm imkanlarını sundular. Dönemin en önemli uzmanlarından tez danışmanım Sina Akşin ve Mete Tun-

ay'dan teŖvik görmek beni tarihi olma yolunda, bu zor ve zahmetli yolda cesaretlendirdi.

Dostum ve hayat arkadaŖım Ali İhsan Akal olmasaydı bu kitap yazılmıŖ olmazdı. On sene önce beni tekrar niversiteye dönmeye ikna ettiği ve bu süreçte bana verdiği destek için hissettiklerimi ifade etmeye kelimeler yetmez. Japon'ların dediği gibi, memnuniyetimi teŖekkr sözcükleri ile glgelemeyeceğim.

EMEL AKAL

Nisan 2002